

Duszpasterstwo Kościoła Polskokatolickiego w RP – zarys zagadnienia

Duszpasterstwo jest niewątpliwie tą częścią teologii praktycznej, która w drugiej połowie XX wieku zyskała na znaczeniu i znalazła się w centrum zainteresowań teologów i Kościołów. Zmieniający się świat i postrzeganie roli Kościoła we współczesnym świecie wręcz zmusiły Kościoły do krytycznego spojrzenia i refleksji nad oceną dotychczasowej działalności duszpasterskiej. Kościół Polskokatolicki w RP, którego początki przypadają na koniec XIX wieku, wsłuchując się w głos wiernych, podejmuje trud poszukiwania nowych dróg, metod i sposobów trafienia w potrzeby duchowe swoich wyznawców. Duszpasterstwo to towarzyszenie, bycie obok, wspieranie, pomoc w pokonywaniu trudności na drodze, która ma prowadzić do zbawienia. Tak rolę duchownego postrzegał organizator Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej - bp Franciszek Hodur. Próbuąc podać definicję duszpasterstwa, moglibyśmy powiedzieć, że jest to teologiczna nauka o zasadach, środkach i umiejętnościach duszpasterzowania – czyli jest to nauka i umiejętność. Należy odnotować fakt, że w Biblii nie znajdziemy ani podanej definicji, ani samego określenia „duszpasterstwo”. Znajdziemy w nim jednak ważne treści podpowiadające, jak rozumieć słowo pasterz czy duszpasterzowanie.

Pismo Święte Starego Testamentu porównuje często Boga – Jahwe do pasterza, a Jego działalność do pasterzowania. Prorok Izajasz pisze: *Oto Pan Bóg przychodzi z mocą, silnym ramieniem sprawuje władzę. Oto Jego nagroda jest wraz z Nim, przed Nim Jego zapłata. On pasie swe stado jak pasterz, zbiera je swoim ramieniem, jagnięta nosi na piersi, owce karmiące prowadzi ostrożnie (Iz 40, 10-11)*¹. Trzeba zaznaczyć, że taki właśnie obraz Boga jako Pasterza i ludzi jako stada wymagającego wielkiego oddania, poświęcenia i troski kreśli nam autor Psalmów Starego Testamentu. W Psalmie 23 czytamy: *Pan jest moim*

¹ Cytaty biblijne z Biblii Ekumenicznej.

pasterzem i nie brak mi niczego. Pozwala mi odpocząć na zielonych pastwiskach, prowadzi mnie do wód spokojnych, pokrzepia moją duszę. Prowadzi mnie właściwymi ścieżkami przez wzgląd na swoje imię (Ps 23, 1-3). Jeszcze wyraźniej ten aspekt relacji Bóg – człowiek ujmują autorzy Ksiąg Nowego Testamentu. Jezus Chrystus jest nazwany pasterzem. Św. Paweł Apostoł nazywa Chrystusa *Wielkim Pasterzem owiec (Hbr 13, 20)*. Św. Piotr mówi: *Byliście bowiem jak owce, które się błakają, ale teraz zwróciliście się do Pasterza i Stróża waszych dusz (1 P 2, 25)*. Wyznawcy Jezusa Chrystusa porównywani są do stada owiec i dlatego nie mogą być pozostawieni bez opieki. Przywołany przed chwilą Apostoł Paweł stwierdza, że w trosce o wiernych (Kościół) sam Chrystus ustanowił niektórych, aby byli pasterzami i nauczycielami; aby przygotowywali innych do dzieła posługiwania, do budowania Ciała Chrystusowego: *To On uczynił jednych apostołami, innych prorokami, innych głosicielami Dobrej Nowiny, jeszcze innych pasterzami i nauczycielami, aby uzdolnić świętych do wykonywania dzieła służby, do budowania Ciała Chrystusa (Ef 4, 11-12)*. Oczywiście, nie możemy pominąć tego, co wydaje się być kluczowym dla naszego przedmiotu, a mianowicie tego, że sam Jezus uznał się dobrym Pasterzem: *Ja jestem dobrym Pasterzem i znam Moje, a Moje Mnie znają (J 10, 14)*. To określenie oraz cała działalność pastersko – zbawcza Jezusa sprawiły, że Chrystus pozostaje na zawsze w Kościele niedoścignionym ideałem i wzorem dla wszystkich duszpasterzy po wszystkie czasy. Gdy przyjrzymy się bliżej pasterskiej działalności Jezusa, musimy stwierdzić, że wszystkie współczesne trendy w duszpasterstwie czerpią właśnie całą inspirację z osoby Jezusa, uświadamiając teologom wciąż na nowo, jakie cechy duszpasterstwa zostały na przestrzeni wieków zagubione (przez jurydyczne patrzenie na Kościół) i jakie powinny być przywrócone oraz stale obecne w pasterskiej trosce duszpasterzy. Znajomość ludzi uzdolniła Jezusa do rozumienia każdego człowieka, wczuwania się w sytuację ludzi, do rozmawiania z nimi o Bogu językiem dla nich zrozumiałym, do pomagania

odkrywania nowych odczuć przez człowieka. Właśnie to wszystko możemy zamknąć w krótkim stwierdzeniu – Jezusowi przyświecała troska o człowieka i jego duszę. Dla Jezusa troska duszpasterska to bardzo ważna sprawa: *Kto z was mając sto owiec, gdy straci jedną z nich, nie pozostawi dziewięćdziesięciu dziewięciu samych na pastwisku i nie idzie za zaginioną, aż znajdzie. Kiedy zaś znajdzie, z radością wkłada ją na swoje ramiona (Łk 15, 4-5)*. Pasterska troska w rozumieniu Jezusa to nie tylko troska o sprawy duszy, choć te wydają się być najważniejsze, ale również troska o sprawy doczesne. Stąd Jezus przychodzi z pomocą ludziom chorym, cierpiącym, opuszczonym, ale także tym, którzy troszczyli się o sprawy ziemskie i chcieli się cieszyć (przywołajmy tu opis pierwszego cudu / znaku Jezusa: Wesele w Kanie – J 2,1-11). Duszpasterstwo ma służyć ewangelizacji. Ofiarność, bezinteresowność i poświęcenie misyjne to podstawowe przymioty ludzi Kościoła – Jezus wskazuje na potrzebę (gotowość) do wyrzeczeń: *Lisy mają nory, a ptaki gniazda, natomiast Syn Człowieczy nie ma gdzie położyć głowy (Łk 9, 58)*. Równocześnie nakłada obowiązek na tych, którym służą uczniowie użyczenia im schronienia i utrzymania: *W tym domu zostańcie, jedząc i pijąc to, co mają, ponieważ pracownik zasługuje na zapłatę (Łk 10, 7)*. Jezus oczekuje naśladowania Go we wszystkim: *Kto nie dźwiga swojego krzyża, a idzie za Mną, nie może być Moim uczniem (Łk 14, 27)*. Jezus w całym swoim życiu działał porywającą siłą przykładu, oczekując tego od uczniów: *Dałem wam przykład, abyście i wy czynili, co Ja wam uczyniłem (J 13, 15)*. Duszpasterzowanie to towarzyszenie człowiekowi. Realizowanie woli Jezusa może się odbywać jedynie przez kontakt. Bez kontaktu z konkretnym człowiekiem nie ma działalności katechetycznej, chrystianizacyjnej. Jezus nawiązywał kontakt z ludźmi w różnych okolicznościach i na różny sposób. Szedł do miast, osiedli, miejsc pracy człowieka (np. do rybaków nad brzegiem jeziora); wychodził naprzeciw dotkniętym cierpieniem; wchodził do synagogi i świątyni. A wszędzie miał jeden cel: odnaleźć człowieka. Dzięki takiemu osobistemu kontaktowi, wypełniając przykazanie miłości bliźniego, zdobywał

zaufanie człowieka, który szukał zainteresowania swoim często trudnym losem. Oczywiście, to tylko kilka myśli o Jezusie, które wskazują na Jego wyjątkowość i wpływ na obraz Kościoła dzisiaj. Człowiek – to nie tylko brzmi dumnie, ale człowiek zawsze pozostawał w centrum Jezusowej troski. Poznanie człowieka z jego potrzebami, okazanie zainteresowania i wreszcie odniesienie do planu Bożego względem człowieka to charakterystyka działalności Jezusa z Nazaretu.

Podobne priorytety w działaniu możemy wskazać w działalności św. Pawła czy św. Piotra. W Listach Apostolskich bez trudu możemy znaleźć wiele miejsc, które traktują o trosce i opiece, jaką sprawować mają przełożeni (choćby Pierwszy List do Tymoteusza, gdzie w trzecim rozdziale podane są przymioty biskupów i diakonów). Podejmowana praca ma być wykonywana z radością: *Swoim przełożonym bądźcie posłuszni i ulegli, gdyż oni czuwają nad wami, ponieważ z tego mają zdać sprawę. Niech to czynią z radością, a nie z narzekaniem, bo to obróciłoby się na waszą niekorzyść (Hbr 13, 17).* Napominanie to jeden z elementów duszpasterstwa, wymaga to odpowiedniego postępowania: *Starszego nie upominaj surowo, ale zachęcaj jak ojca, młodszych – jak braci (1 Tm 5, 1).* Apostoł Paweł kieruje swoje napomnienie do biskupów: *Uważajcie na samych siebie i na całą trzodę, w której Duch święty ustanowił was biskupami, abyście paśli Kościół Boga, który On nabył własną krwią (Dz 20, 28).* Św. Paweł zwraca uwagę na sposób postępowania przełożonych, aby nie byli ciężarem dla innych. Mówi: *Jedni drugich brzemiona noście, i tak wypełnicie prawo Chrystusa (Ga 6, 2).* W innym miejscu dopowiada: *Proszę więc was ja, więzień w Panu, abyście postępowali w sposób godny powołania, które otrzymaliście, z całą pokorą i łagodnością, z cierpliwością, znośząc jedni drugich w miłości, starając się zachować jedność ducha we wzajemnej więzi, jaką daje pokój (Ef 4, 1-3).* Podobne zalecenia i wskazówki znajdziemy u św. Piotra: *Paście trzodę Boga, która jest wśród was, troszcząc się o nią nie pod przymusem, ale z ochotą, zgodnie z wolą Boga, nie dla marnego zysku, lecz*

z oddaniem, nie jak ci, którzy mają władzę nad powierzonymi sobie, ale jak ci, którzy stają się wzorem dla trzody (1 P 5, 2-3).

Zdaję sobie sprawę, że jest to bardzo fragmentaryczna i krótka refleksja nad pasterską działalnością Jezusa Chrystusa oraz Apostoła Pawła i Apostoła Piotra. Choćby na podstawie tych przywołanych tekstów można powiedzieć, że nie ma tu mowy o jednym, prostym, skostniałym schemacie postępowania wobec człowieka. Ta praca i podejmowany wysiłek musi być czymś dynamicznym. Mamy uwzględniać dokonujące się wokół nas zmiany, które dzieją się niezależnie od nas. To jednak nie zwalnia chrześcijan z obowiązku widzenia w osobie Jezusa Chrystusa wzoru pasterza. Widząc człowieka, który buduje swoją relację z Bogiem, mamy być mu pomocą i wsparciem, nie tracąc z pola widzenia Jezusa, Jego posłuszeństwa Ojcu i miłości wobec człowieka.

Źródła duszpasterstwa

Na podstawie tego, co zostało już powiedziane, łatwo wskazać najważniejsze źródła dla teologii duszpasterskiej. Są nimi:

1. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu;
2. Tradycja (orzeczenia Soborów Powszechnych i nauka Ojców Kościoła;
3. Prawo Wewnętrzne Kościoła Polskokatolickiego w RP;
4. Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej;
5. Ustawy prawa państwowego – rozporządzenia dotyczące życia i działalności kościelnej wprost lub ubocznie (np. ustawa o cmentarzach, o małżeństwach, o ubezpieczeniach duchownych czy działalności gospodarczej Kościołów);
6. Rozporządzenia biskupów (Listy Pasterskie, Okólniki, Zarządzenia, Instrukcje, itp.);
7. Praktyka kościelna;
8. Chwalebne zwyczaje.

Cel duszpasterstwa

Duszpasterstwo to praca wśród i z ludźmi, której celem jest chrystianizacja konkretnego człowieka, nie tracąc przy tym z pola widzenia troski o odnowę świata w Chrystusie. Realizowanie tych zadań, do których zapraszamy człowieka na każdym etapie jego życia, jest wpisane w pierwsze Kanony Prawa Wewnętrznego Kościoła Polskokatolickiego w RP². Tak szeroko zakreślona działalność Kościoła dzieje się (lepiej powiedzieć: powinna się dziać) w oparciu o prosty i czytelny schemat, w którym możemy wyodrębnić trzy następujące po sobie i stanowiące nierozłączną całość, etapy:

1. **wiem** – poznaję objawioną przez Boga prawdę (różne formy nauczania, w zależności od np. wieku adresata);
2. **wierzę** – przyjąć te prawdy, jako objawione przez Boga (co stanowi esencję całej służby pasterskiej, którą prowadzi Kościół Polskokatolicki);
3. **czynię** – wprowadzanie tych prawd w życie.

Duszpasterstwo wykorzystuje w doświadczenia wielu innych dyscyplin teologicznych. Nie sposób pominąć chociażby katechetykę, liturgikę, teologię moralną, homiletykę czy wreszcie teologię dogmatyczną. Oczywistym jest, że duszpasterstwo to część wielkiej całości, jaką stanowi

² Prawo Wewnętrzne Kościoła Polskokatolickiego w RP, Warszawa, 2023.

Kanon 1

Kościół Polskokatolicki:

- a) wyznaje katolickie prawdy wiary i moralności oraz zasady ustroju Kościoła zawarte w Piśmie Świętym, sformułowane w powszechnych Symbolach Wiary i postanowieniach siedmiu Soborów Powszechnych pierwszego tysiąclecia;
- b) jest częścią jednego, świętego, katolickiego i apostołskiego Kościoła;
- c) ma własną hierarchię kościelną;
- d) rozacza opiekę religijną i duszpasterską nad wiernymi narodowości polskiej, a także wiernymi innych narodowości, jeżeli zgłosili swój akces do Kościoła;
- e) w liturgii używa języka polskiego i ksiąg liturgicznych, zatwierdzonych przez Synod Ogólnopolski lub Radę Synodalną, w szczególności zaś Mszału, Rytuału, Pontyfikału oraz ksiąg pomocniczych (śpiewniki, modlitewniki);
- f) w swej postawie duszpasterskiej uwzględnia potrzeby duchowe i materialne Narodu i Państwa Polskiego;
- g) wychowuje swych wiernych w duchu miłości do Ojczyzny;
- h) uczy poszanowania wartości życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci i godności każdego człowieka.

Kanon 2

Celem nadprzyrodzonym Kościoła jest głoszenie chwały Bożej i zbawienie wiernych.

teologia. Współcześnie uwzględnia ona nie tylko to, co dotyczy „pasterzowania” parafialnego w ścisłym tego słowa znaczeniu, ale i to, co jest objęte troską pasterską poza Kościołem. Dlatego zostało wyodrębnione m.in. duszpasterstwo akademickie, wojskowe, szpitalne, rodzinne, stanowe, zawodowe itp. Tak widziana aktywność Kościoła (duszpasterzowanie) to wszelka działalność, jaką prowadzą i duchowni, i świeccy w i poza parafią. Relacja Boga z człowiekiem znajduje swój fundament w przestrzeni parafii. Dzieje się to poprzez wypełnianie zadań stawianych przez Kościół jako całość. Mam tu na myśli:

1. funkcję zbawczą – macierzyńską (pomoc zbawca);
2. funkcję nauczania;
3. funkcję kultowo – liturgiczną;
4. funkcję wychowawczą;
5. funkcję opiekuńczą;
6. funkcję ewangelizacji porządku doczesnego;
7. funkcję społeczną.

Wszystkie te funkcje są realizowane w obrębie parafii przez ludzi Kościoła. Wiele zadań duszpasterskich może i powinno być wypełniane przez świeckich (różnie to wygląda w poszczególnych parafiach). Jednak duszpasterzem w ścisłym tego znaczeniu jest z mocy święceń i posiadanej jurysdykcji biskup i kapłan, bo moc, błogosławieństwo i odpowiedzialność pasterską Jezus Chrystus włożył na tych, którym powierzył nakaz misyjny: *Idąc więc, czyńcie uczniami wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego, nauczając je zachowywać wszystko, co wam nakazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni aż do skończenia świata (Mt 28, 19-20).* To polecenie Mistrza z Nazaretu usłyszeli

Apostołowie i ich następcy: biskupi i kapłani. Kończąc, chciałbym jeszcze zwrócić uwagę na to, że skuteczność duszpasterzowania uzależniona jest od m.in. od przygotowania kapłana do pracy pasterskiej i formacji duchowej, jaką zdobywa się w seminarium i stale później uzupełnia. Stąd tak ważnym jest, aby duszpasterz był:

1. człowiekiem apostołstwa i misji;
2. człowiekiem miłości wobec Boga i bliźniego;
3. człowiekiem taktu;
4. człowiekiem skromności i powagi;
5. człowiekiem modlitwy;
6. człowiekiem liturgii;
7. człowiekiem odpowiedzialnym;
8. człowiekiem uczciwym;
9. człowiekiem ładu i porządku;
10. człowiekiem, który stanowi moralny autorytet;
11. człowiekiem, który zwraca uwagę na swoją zewnętrzną prezencję.

Wskazując takie przymioty duszpasterza niech mi będzie wolno zakończyć moje wystąpienie takim oto zdaniem: **duszpasterz nie tylko słucha, ale słyszy.**

Bp Andrzej Gontarek